

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ"

У статті розглядається проблема формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя технологій як важливого компоненту його фахової підготовки у вищому навчальному закладі; розкрито сутність та структуру, описано основні компоненти цього феномену: аксіологічний, інформаційний, діяльнісний та результативно-оцінний. Обґрунтовано організаційно-педагогічні аспекти формування здоров'язберігаючої компетентності під час вивчення студентами дисципліни "Охорона праці в галузі".

Ключові слова: вчитель технологій, охорона праці в галузі, здоров'язберігаюча компетентність, здоров'язберігаючі технології.

Постановка проблеми. Система освіти, як і будь-яка складова соціально-економічного життя суспільства, потребує постійного розвитку і вдосконалення. Тому одним із основних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, соціально активного, здатного до самореалізації і саморозвитку, конкурентоздатного на ринку праці фахівця.

Своєрідність педагогічної діяльності полягає в неприпустимості вузькоспеціалізованої компетентності. Професіоналізм учителя визначається поєднанням усіх видів професійної компетентності.

Учитель технологій, крім володіння знаннями про рівень досягнень сучасної науки і техніки, закономірностей виробничих процесів, будову і принцип роботи обладнання, сучасні технології виробництва тощо, має володіти знаннями і вміннями здоров'язбереження, тому формування здоров'язберігаючої компетентності студентів технологічної освіти є необхідною і обов'язковою компонентою їх професійної підготовки.

Мета статті – теоретично обґрунтувати проблему формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя технологій під час вивчення дисципліни "Охорона праці в галузі".

Аналіз останніх публікацій. У сучасній науці напрацьований багатий теоретичний матеріал з проблеми збереження здоров'я учнів. Теоретико-методологічні засади та психолого-педагогічні аспекти питань здоров'я і здорового способу життя учнівської молоді та умови їх оптимізації сформульовано в працях О. Артюх, Д. Вороніна, В. Сергієнко, О. Сакович та інших. Визначення здоров'язберігаючої компетентності, характеристику її складових описано в працях Н. Бібік, Д. Вороніна, Ю. Лукашина, О. Овчарук, О. Руденко, О. Шатрова, О. Югова та інших.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування здоров'язберігаючої компетентності студентів технологічної освіти є актуальною, як один із напрямів їх всебічного розвитку. По мірі формування цієї компетентності студенти набувають здатності дбайливого ставлення до свого здоров'я, здоров'я оточуючих, знань з безпечної організації навчального процесу та виконання трудових завдань учнями.

"Охорона праці в галузі" є важливою нормативною дисципліною циклу підготовки майбутнього вчителя технологій. Вона вивчається з метою формування у майбутніх фахівців необхідного рівня знань і вмінь з безпеки праці, основ фізіології і гігієни, виробничої санітарії, пожежної безпеки під час навчального процесу.

У типовій навчальній програмі з дисципліни "Охорона праці в галузі" розробленій відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 р. № 969/922/216 "Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 9 листопада 2010 року за № 1057/18352, чітко прописано, що дана дисципліна передбачає вивчення актуальних питань охорони праці для конкретної галузі господарської, економічної та науково-дослідної діяльності з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу [8, 2].

Мета вивчення даної дисципліни полягає у формуванні в майбутніх фахівців умінь та компетенцій для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у конкретній галузі [8, 3].

Засвоївши програму навчальної дисципліни студенти спеціальності "Технологічна освіта" будуть здатні вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог охорони праці та володіти такими основними професійними компетенціями: впровадження організаційних і технічних заходів з метою поліпшення безпеки праці; управління діями щодо запобігання виникненню нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві; впровадження ефективного розподілу функцій, обов'язків і повноважень з охорони праці у виробничому колективі; розробка і впровадження безпечних технологій, вибір оптимальних умов і режимів праці, проектування зразків техніки і робочих місць на основі сучасних технологічних та наукових досягнень в галузі охорони праці; розробка методичного забезпечення і проведення навчання та перевірки знань з питань охорони праці та інші, які є необхідними для вчителя технологій.

Зaproвадження в навчальний процес загальноосвітньої школи нової програми з трудового навчання вимагає формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя технологій. При вивченні цієї проблеми, виникла потреба її теоретичного обґрунтування. Основним напрямком теоретико-методологічного обґрунтування зазначеної проблеми є визначення дефініцій цього процесу. Очевидним є той факт, що формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя технологій залежатиме від загальнотеоретичних поглядів науковців, педагогів, психологів на суть і складові понять компетентність, компетенції і здоров'язберігаюча компетентність.

Аналізуючи сучасні джерела в психолого-педагогічній галузі знань було виявлено, що фахівці пов'язують поняття "компетентність" з різними аспектами життєдіяльності людини: професійними, освітніми, життєвими та іншими.

Але більшість авторів все ж таки пов'язують дане поняття з професійною діяльністю і розглядають "компетентність" як сукупність знань, умінь, навиків, способів і засобів досягнення цілей, а також уміння актуалізувати опановані знання й уміння в потрібний момент і використати їх у процесі реалізації професійних функцій [2].

Що стосується здоров'язберігаючої компетентності, то аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що хоча поняття не є новим, але немає одностайності в його трактуваннях.

Н. Тамарська, суть поняття "здоров'язберігаюча компетентність" трактує як проведення профілактичних заходів і застосування здоров'язберігаючих технологій людьми, що знають закономірності процесу здоров'язбереження [7, 21].

На думку Д.Вороніна здоров'язберігаюча компетентність передбачає не тільки медично-валеологічну інформативність, але й застосування здобутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням. Формування у студентів спрямованості мислення на збереження й зміцнення здоров'я – невід'ємний компонент здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців [4, 26].

Найчастіше під поняттям здоров'язберігаючої компетентності розуміють характеристики, властиві людині, які спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я [5].

До структурних компонентів здоров'язберігаючої компетентності, що формується у студентів під час навчання науковці відносять ряд здібностей:

- формування у студентів мотивації і цінності здоров'я, довголіття, творчої самореалізації в трудовій діяльності, сімейному житті й соціальній активності;
- регулювання функціонального стану (викладача і студентів) засобами, які не шкодять здоров'ю з метою підтримки оптимальної працездатності;
- визначати і використовувати індивідуально раціональні для людини прийоми навчальної (професійної) діяльності; складати індивідуальну здоров'язберігаючу траєкторію освіти (професійної діяльності);
- забезпечувати еколого-психологічну безпеку педагогічного середовища (з урахуванням міжособистісних відношень, навчання з урахуванням стану здоров'я студента, екологічної ситуації, дотримання санітарно-гігієнічних вимог до організації навчального процесу) [7].

При визначенні структури здоров'язберігаючої компетентності науковці також мають багато варіантів. Існують різні погляди та різні підходи до структурних компонентів даного поняття.

О. Антонова вирізняє в структурі здоров'язберігаючої компетентності три блоки: когнітивний, діяльнісний та ціннісно-змістовий [1].

Чотирьохкомпонентну структуру досліджуваної компетентності пропонує Д. Воронін: аксіологічний, інформаційний, фізичний та творчий компоненти [4].

Три основних компонента, що розкривають суть здоров'язберігаючої компетентності виділяє Є. Дзятковська – ціннісно-змістовий, діяльнісний та когнітивний компонент [5].

На думку ряду вчених (О. Бусигіна, В. Пентюхіна, Н. Поліщук та інших) здоров'язберігаюча компетентність є комбінованою і складається з кількох груп різних компетенцій: фізіологічних, соціально-психологічних, гносеологічних і аксіологічних [3].

Проаналізувавши все вищесказане, можна зробити висновок, що науковці виділяють значну кількість компонентів здоров'язберігаючої компетентності, що тісно між собою пов'язані.

Здоров'язберігаючу компетентність вчителя технологій ми вважаємо слід розглядати як взаємодію аксіологічного, інформаційного, діяльнісного та результативно-оцінного компонентів.

Аксіологічний компонент здоров'язберігаючої компетентності науковці характеризують як ієрархію цінностей людини в здоровому способі життя, ставлення студентів до цього явища, його вплив на життєвий і професійний вибір, задоволеність від діяльності, спрямованої на збереження і зміцнення свого здоров'я та здоров'я оточуючих [2].

Інформаційний компонент здоров'язберігаючої компетентності передбачає наявність в студентів технологічної освіти знань і уявлень про здоров'я, здоровий спосіб життя, оволодіння світоглядними і морально-етичними ідеями здорового способу життя [4].

Діяльнісний компонент здоров'язберігаючої компетентності відображає ступінь включення студента в цілісну систему здоров'язбереження, а також розвиток вмінь і навичок ведення здорового способу життя у повсякденній діяльності [5].

Результативно-оцінний компонент здоров'язберігаючої компетентності виявляє вміння підводити певні підсумки й коригувати на цій основі свою поведінку стосовно ведення здорового способу життя, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку протягом навчання та професійної діяльності [4].

Всі ці структурні компоненти тісно взаємопов'язані між собою, постійно взаємодіють, утворюючи здоров'язберігаючу компетентність студентів.

Важливою складовою здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів технологій є знання, володіння і застосування здоров'язберігаючих технологій.

Проаналізувавши різні погляди на поняття "здоров'язберігаючі технології" (О. Московенко, Н. Недоспасова, С. Мітіна, Т. Карасьова та інших), ми спробували означити здоров'язберігаючі технології здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів технологій.

Здоров'язберігаючі технології на уроках трудового навчання являють собою проведення відповідних коригуючих, психолого-педагогічних заходів, методів, прийомів підбору відповідного трудового навантаження з метою підвищення рівня працездатності, активності учня, забезпечення безпеки під час навчального процесу.

Для успішного формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів технологій кафедра техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності, викладачі якої забезпечують викладання дисциплін "Безпека життєдіяльності", "Основи хорони праці" та "Охорона праці в галузі" проводить роботу щодо застосування різних компетентнісних підходів у виборі базових компетентностей, поєднання знань і умінь, пізнавальних цінностей, практичних навичок, емоцій, поведінкових компонентів та ін.

Наприклад, під час читання лекції, вводяться діалоги, враховується зацікавленість студентів до певних проблем, формулюються ситуаційні задачі, визначається думка аудиторії щодо шляхів їх вирішення. При проведенні лабораторно-практичних занять робиться акцент на набутті студентами прикладних знань. Це стосується опанування прийомами безпечної праці, використання індивідуальних та колективних засобів захисту, виявлення можливих помилок в організації уроку, вирішення різноманітних небезпечних ситуацій, що можуть статись з учнями під час уроку тощо.

Контроль знань та умінь з аудиторної і самостійної робіт проводиться шляхом живого діалогу, а також за допомогою тестового контролю, який в більшості випадків проводиться з використанням системи Moodle, в яку занесені завдання з усіх модулів навчальної програми дисципліни "Охорона праці в галузі".

Висновки. Детальний аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності в студентів вищих педагогічних навчальних закладів дозволив з'ясувати сутність, структуру та основні компоненти досліджуваного феномену. Здоров'язберігаючу компетентність майбутніх вчителів технологій розглядаємо як інтегральну, динамічну рису особистості, що є сукупністю ціннісних орієнтацій, здоров'язберігаючих знань, умінь і навичок та проявляється у здатності організувати й регулювати свою здоров'язберігаючу діяльність; адекватно оцінювати власну поведінку й вчинки навколишніх; у готовності зберігати та реалізовувати здоров'язберігаючі позиції у складних несприятливих умовах професійної діяльності. У структурі здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів виділяємо у взаємодії аксіологічний, інформаційний, діяльнісний й результативно-оцінний компоненти. Результатом сформованості здоров'язберігаючої компетентності вважаємо знання, вміння й індивідуальний стиль додержання здорового способу життя.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем професійної компетентності вчителя технологій в процесі професійної підготовки.

Використані джерела

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття) / О.Є. Антонова // Педагогічна і психологічна наука в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах / Том. 2 Дидактика, методика, інформаційні технології. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 19-36.
2. Белкин А.С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство / А.С. Белкин. – Челябинск: Юж.-Урал. кн. из-во., 2004. – 176 с.
3. Бусыгин А.Г. Десмоэкологический подход к формированию здоровьесберегающей компетенции студентов-будущих учителей в учебном процессе вуза / А.Г. Бусыгин, В.И. Пентюхин // Известия Самарского научного центра российской академии наук. – 2010. – №3. – Т. 12. – С. 584-590.
4. Воронін Д.Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті / Д.Є. Воронін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 2. – С. 25-28.
5. Дзятковская Е.Н. Здоровьесберегающие образовательные технологии: новые акценты [Электронный ресурс] / Е.Н. Дзятковская // Психология здоровья и личностного роста. – 2010. – № 1. – URL: http://www.health-musicpsy.ru/index.php?page=psychologiya_zdorovya&issue (29.09.11).
6. Павлютенков Е.М. Профессиональное становление будущего учителя / Е.М. Павлютенков // Педагогика. – 1990. – №11. – С. 64-69.
7. Тамарская Н. В. Управление учебно-воспитательным процессом в классе (здоровьесберегающий аспект): Учебно-методическое пособие для учителя / Н.В. Тамарская, С.В. Русакова, М.Б. Гагина. – Калининград: Изд-во КГУ, 2002. – 31 с.
8. Типова навчальна програма нормативної дисципліни "Охорона праці в галузі" для вищих навчальних закладів. – К.: Велес, 2005. – 15 с. – (Серія видань "Офіційний документ").

Kravchenko L.

HEALTH-SAVING COMPETENCE FORMATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY IN THE STUDY OF DISCIPLINE "OCCUPATIONAL SAFETY"

In the article the problem of forming of a health is a keeping competence of future teacher of technologies as important to the component of him is examined professional preparation in higher educationally establishment; in theory the problem of forming of a health is a keeping competence of future teacher of technologies is reasonable during the study of discipline labour "Protection in industry". It is marked that except possessing knowledge about the level of achievements of modern teacher, conformities to law of productive processes, structure and principle of work of equipment, modern technologies of production and other slake that, the teacher of technologies must own knowledge and abilities of a health is a keeping, that is why forming of a health is a keeping competence of students of technological education is a necessary and obligatory component them professional preparation.

The organizationally-pedagogical aspects of forming of a health are a keeping competence is reasonable during the study of discipline students labour "Protection in industry".

A labour "Protection in industry" is important normative discipline of cycle of preparation of future teacher of technologies. She is studied with the aim of forming for the future specialists of necessary level of knowledge and abilities on safety of labour. The students of thinking orientation have forming on maintenance and strengthening of health – inalienable component of a health is a keeping competence of future specialists.

Scientists distinguish the far of components of a health is a keeping competence, that closely inter se constrained. In the structure of a health is a keeping competence of future teachers distinguish in cooperation axiology, informative, effective and effectively-evaluation components. The important constituent of a health is a keeping competence of future teachers of technologies is knowledge, possession and application of a health is a keeping technologies.

The a health is a keeping competence of future teachers of technologies is considered as an integral, dynamic line of personality, that is totality of the valued orientations, a health is a keeping knowledge, abilities and skills, that shows up in ability to organize and regulate the a health is a keeping activity; adequately to estimate own behaviour and acts of surrounding; in a willingness to keep and realize a health is a keeping positions in the difficult unfavourable terms of professional activity. Knowledge, ability and individual style of inhibition of healthy way of life, is certain the result of formed of a health is a keeping competence.

Key words: *teacher technology, labor in the field, of healthy competence, health-technology.*

Стаття надійшла до редакції 18.04.2016 р.